

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
URED ZASTUPNIKA REPUBLIKE HRVATSKE
PRED EUROPSKIM SUDOM ZA LJUDSKA PRAVA
Zagreb, 14. rujna 2022.

Analiza presude

M.S. protiv Hrvatske (br. 2)

br. zahtjeva 75450/12

povreda čl. 3. i čl. 5. Konvencije – zabrana mučenja i pravo na slobodu i sigurnost

Nepotrebno fizičko sputavanje, neprovođenje istrage o navodnom zlostavljanju u psihijatrijskoj bolnici te nedostatak učinkovitog pravnog zastupanja u postupku prisilnog smještaja podnositeljice doveli su do povrede njezinog prava na zabranu mučenja i nečovječnog postupanja te prava na osobnu slobodu i sigurnost.

Europski sud za ljudska prava (dalje: Europski sud), u vijeću od 7 sudaca, 19. veljače 2015. donio je presudu kojom je utvrdio da nadležna hrvatska tijela nisu provela učinkovitu istragu navoda o zlostavljanju podnositeljice u psihijatrijskoj bolnici te da je podnositeljica zahtjeva bila podvrgnuta nečovječnom i ponižavajućem postupanju, sve protivno članku 3. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (dalje: Konvencija), kao i da nadležna hrvatska tijela nisu osigurala da postupak prisilne hospitalizacije bude lišen proizvoljnosti kako to zahtijeva članak 5. stavak 1. točka (e) Konvencije.

Podnositeljicu je liječnica obiteljske medicine uputila u KBC Rijeka na pregled kod neurologa zbog bolova u kralježnici. Neurolog je ustanovio da je podnositeljici potreban pregled psihijatra. Psihijatar je utvrdio da podnositeljica predstavlja opasnost za sebe i okolinu te da ju je potrebno smjestiti na odjel psihijatrije. Pri prijemu na odjel psihijatrije podnositeljica se opirala te je stoga naređeno provođenje mjere vezivanja za krevet. Bila je smještena u izolacijskoj sobi 15 sati i čitavo to vrijeme bila je vezana za krevet. Sljedećeg dana Županijski sud u Rijeci je pokrenuo postupak njenog prisilnog smještaja u psihijatrijsku ustanovu i imenovao joj punomoćnika po službenoj dužnosti. Sudac je posjetio podnositeljicu zahtjeva i s njom razgovarao te naložio provođenje psihijatrijskog vještačenja. Nakon ročišta održanog u prisutnosti imenovanog punomoćnika podnositeljice na kojem je vještak dostavio nalaz i mišljenje u kojem je utvrdio da podnositeljica boluje od psihotičnog poremećaja te da je stoga nužno prisilno ju smjestiti u psihijatrijsku ustanovu na rok od mjesec dana, sud je donio rješenje kojim je odredio prisilni smještaj podnositeljice zahtjeva. Obrazloženje rješenja o prisilnom smještaju temeljilo se isključivo na sadržaju nalaza i mišljenja vještaka. Žalbe protiv rješenja izjavile su sama podnositeljica, te njena sestra. Podnositeljica je Županijskom sudu u Rijeci ujedno dostavila rukom pisanu pritužbu u kojoj je prigovarala načinu postupanja bolničkog osoblja. Također je istaknula kako ju njen imenovani zastupnik nije niti jednom posjetio. Drugostupanjsko vijeće Županijskog suda u Rijeci odbilo je žalbe podnositeljice i njene sestre i potvrdilo prvostupanjsko rješenje. Podnositeljica je upućena da svoje pritužbe o postupanju bolničkog osoblja sama proslijedi Državom povjerenstvu za zaštitu osoba s duševnim

smetnjama i Etičkom povjerenstvu bolnice. Podnositeljica zahtjeva je 29. studenog 2012. otpuštena iz bolnice.

Članak 3.

a) Procesne obveze

U odnosu na navode o zlostavljanju osoba prisilno zadržanih u psihijatrijskoj bolnici, Europski sud je u svojoj sudskoj praksi isticao da članak 3. Konvencije zahtijeva od država uspostavu učinkovitih kaznenih odredbi i mehanizama za provedbu tih odredbi radi sprječavanja, suzbijanja i kažnjavanja kaznenih djela protiv osobnog integriteta. To je posebno važno za pacijente zatvorene u psihijatrijske bolnice čiji položaj inferiornosti i nemoći zahtijeva veću opreznost u razmatranju poštivanja Konvencije ([Herczegfalvy protiv Austrije](#), stavak 82.).

U predmetnom postupku, podnositeljica zahtjeva iznijela je pred domaća tijela uvjerljive i dokazive navode o zlostavljanju tijekom njezinog prisilnog smještaja u psihijatrijskoj ustanovi. Takve tvrdnje podnositeljica zahtjeva iznijela je u žalbi protiv odluke Županijskog suda u Rijeci o određivanju prisilnog smještaja i u rukom pisanom pismu koje je dostavila istom sudu. Ove tvrdnje, kao i medicinska dokumentacija, obvezale su domaće vlasti da provedu učinkovitu službenu istragu. Međutim, domaći sudovi nisu ispitali navedene pritužbe niti su ih prosljedili drugim nadležnim tijelima na daljnju istragu, iako je obveza provođenja istrage njezinih prigovora *ex officio* propisana mjerodavnim domaćim pravom.

Slijedom navedenoga, došlo je povrede postupovnog aspekta članka 3. Konvencije.

b) Materijalne obveze

Europski sud je utvrdio da je fizičko sputavanje podnositeljice zahtjeva u trajanju od petnaest sati moralo uzrokovati veliku patnju i fizičku bol te da je stoga članak 3. Konvencije primjenjiv na ovaj predmet.

U odnosu na opravdanost primjene mjere fizičkog sputavanja pacijenta, Europski sud je ponovio da je potrebno provesti procjenu je li prisilno liječenje pacijenta s duševnim smetnjama u bolnici opravdano u odnosu na postojanje medicinske potrebe, čije se postojanje mora uvjerljivo dokazati. Europski sud je kazao da, iako zdravstveni standardi u psihijatriji dopuštaju korištenje ovakvih mjera ako se smirivanje pacijenta i sprječavanje ozljeda ne može postići korištenjem drugih metoda, njihovo korištenje mora predstavljati „krajnje sredstvo“. Primjena prisilnih mjera mora biti razmjerna primjerenim jamstvima kojima se sprječava mogućnost zlorabe tih mjera. Nadalje, mora se moći dokazati postojanje razloga koji opravdavaju primjenu prisilnih mjera, posebice „da sve druge razumne mogućnosti nisu uspjele na zadovoljavajući način suzbijati rizik od ozljede pacijenta ili drugih osoba“. Prisilne mjere ne smiju se primjenjivati dulje nego traje opasnost zbog koje je primjena tih mjera određena.

U ovom predmetu, medicinska dokumentacija podnositeljice nije upućivala na to da je ona predstavljala bilo kakvu neposrednu opasnost za sebe ili druge niti da je bila agresivna. Činjenica da je ona možda dala nepovezane informacije o svojim zdravstvenim problemima sama po sebi nije mogla opravdati uporabu mjere fizičkog sputavanja. Također, domaće vlasti nisu dokazale da se pokušalo alternativnim mjerama smiriti podnositeljicu zahtjeva niti da je fizičko sputavanje upotrijebljeno kao posljednje sredstvo ili da je bilo nužno i razmjerno okolnostima. Europski sud zaključio je da okolnosti ukazuju da je fizičko sputavanje

upotrijebljeno kao odgovor na odbijanje podnositeljice zahtjeva da ju se smjesti u bolnicu, što je protivno mjerodavnim međunarodnim standardima i domaćem pravu. Na kraju, Europski sud je smatrao da podnositeljica nije bila primjereno nadzirana dok je bila vezana za krevet.

S obzirom na navedeno, kao i činjenicu da je bolničko osoblje ostalo potpuno pasivno na brojne pritužbe podnositeljice o bolovima u leđima prije i tijekom njenog vezivanja za krevet, Europski sud je zaključio da je podnositeljica zahtjeva bila podvrgnuta nečovječnom i ponižavajućem postupanju koje predstavlja povredu materijalnog aspekta članka 3. Konvencije.

Članak 5.

Prisilni smještaj pojedinca u psihijatrijsku ustanovu predstavlja lišenje slobode. Da bi ono bilo u skladu s čl. 5. Konvencije, moraju biti ispunjene sljedeće pretpostavke:

1. prisilni smještaj osobe s duševnim smetnjama mora biti određen u skladu sa domaćim pravom i u postupku predviđenim domaćim pravom;

2. odluka o lišenju slobode osobe s duševnim smetnjama ne smije biti proizvoljna - ona mora biti opravdana konkretnim okolnostima slučaja;

3. mora biti pouzdano utvrđeno da osoba pati od duševne smetnje (traži se postojanje objektivnog medicinskog nalaza);

4. utvrđena duševna smetnja mora biti takve naravi ili težine da zahtjeva lišenje slobode (pri čemu je nužno razmatranje i eventualne blaže mjere koje domaće pravo predviđa);

5. osoba o čijem se smještaju u psihijatrijsku ustanovu odlučuje mora imati pristup sudu i mogućnost da bude saslušana (osobno ili kada je potrebno, treba joj omogućiti i da njeni interesi u postupku budu zaštićeni putem zastupnika koji će toj osobi doista pružiti stvarnu pravnu pomoć);

6. sudovi su dužni pojačano nadzirati zastupnike osoba s duševnim smetnjama kako bi se uvjerali da isti djelotvorno zastupaju interese zastupane osobe i kako bi se osigurala kontradiktornost postupka lišenja slobode;

7. lišenje slobode može trajati samo onoliko dugo koliko to opravdavaju konkretne okolnosti slučaja (postojanje duševne smetnje i okolnosti koje opravdavaju lišenje slobode, npr. opasnost za sebe ili druge).

U konkretnom predmetu, županijski sud je imenovao zastupnika podnositeljici zahtjeva nakon pokretanja postupka za prisilni smještaj. Međutim, taj zastupnik se nikada nije sastao s podnositeljicom, nije joj pružio pravne savjete ili podnio podneske u njezino ime. Također, od osoba smještenih u zdravstvene ustanove zbog „duševne poremećenosti“ ne može se tražiti preuzimanje inicijative u angažiranju pravnog zastupnika. Domaće vlasti, iako svjesne tih propusta pravnog zastupanja podnositeljice zahtjeva, nisu poduzele odgovarajuće mjere kako bi osigurale njezino učinkovito pravno zastupanje.

Nadalje, iako je sudac koji je vodio postupak posjetio podnositeljicu u bolnici, iz spisa predmeta ne proizlazi da ju je informirao o njezinim pravima niti da je razmotrio mogućnost da podnositeljica sudjeluje u raspravi. U tom pogledu, Europski sud nije pronašao niti jedan valjani

razlog za isključenje podnositeljice s rasprave, posebice uzimajući u obzir da tijekom razgovora sa sucem, podnositeljica zahtjeva nije bila u takvom stanju koje bi ju spriječilo da izravno sudjeluje u raspravi o svojoj situaciji.

S obzirom na navedene nedostatke u postupku za prisilni smještaj podnositeljice zahtjeva, Europski sud je zaključio da se hrvatske vlasti nisu pobrinule da postupak bude lišen proizvoljnosti, kako to zahtijeva članak 5. Stavak 1. točka (e) Konvencije te stoga nisu ispunile potrebne postupovne zahtjeve. Slijedom navedenog, došlo je do povrede članka 5. stavka 1. točke (e) Konvencije.

Budući da podnositeljica zahtjeva nije podnijela zahtjev za pravičnom naknadom, Europski sud je smatrao da nema potrebe dodijeliti joj bilo kakav iznos na toj osnovi.

Ovu analizu izradio je Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava. Analiza ne predstavlja službeni dokument Europskog suda za ljudska prava te nije obvezujuća za taj Sud.

© 2022. Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskom sudom za ljudska prava